

До спеціалізованої вченої ради
Д 26.007.032 у Національній академії
внутрішніх справ
03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, доцента
Шевчишена Артема Вікторовича на дисертацію Ліпіна Юрія
Олександровича на тему «Розслідування заволодіння майном шляхом
зловживання службовим становищем у паливно-енергетичному
комплексі України», поданої на здобуття наукового ступеня доктора
філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. На сьогодні криміналістика є достатньо сформованою та повноцінною наукою, що має відповіді майже на всі дискусійні та сучасні питання. Однак, життя не стоїть на місці, суспільство розвивається, формуються нові види діяльності, а тому – і нові форми кримінально протиправної діяльності. Усе це вимагає від науковців та практиків або удосконалення нині існуючих засобів та заходів протидії суспільно небезпечній діяльності, або створення абсолютно нових способів та остаточний відхід від рудиментарних шляхів удосконалення кримінологічної ситуації в країні. Варто звернути увагу, що на сьогодні майнові кримінальні правопорушення є одними із найбільш розповсюджених, що регулярно призводить до інтенсифікації криміногенних загроз. Якщо такі правопорушення по'язані із корупційними діями – це починає носити максимально деструктивний характер, що може мати наслідком порушення роботи низки важливих для країни інституцій. Саме тому ми потребуємо удосконалення процесу розслідування такого роду суспільно небезпечних діянь, особливо, якщо мова йде про заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у паливно-енергетичному комплексі України (далі – ПЕК).

Дисертант вдало відмітив, що в Україні значний вплив на діяльність державних органів в паливно-енергетичному комплексі мають тіньові відносини, зумовлені значними грошовими та матеріальними потоками, приватизацією тощо. Зміни в економіці, обумовлюють появу злочинів, в тому числі і у ПЕК, які раніше не вчинювалися, оскільки для цього не було відповідного підґрунтя, що ускладнюється поширенням «тіньової економіки»

та корупції, а також недосконалістю законодавчої бази. Саме тому наша країна як ніколи потребує нових досліджень такого роду проблем.

Таким чином, можна підсумувати, що дисертація присвячена актуальній проблемі, вирішення якої сприятиме подальшому удосконаленню протидії заволодінню майном шляхом зловживання службовим становищем у ПЕК.

Про актуальність обраного напряму дисертаційного дослідження свідчить також те, що він належить до пріоритетних у галузі кримінального права. Дисертаційне дослідження узгоджено з положеннями: плану заходів Міністерства внутрішніх справ України, спрямованих на реалізацію норм Кримінального процесуального кодексу України (наказ МВС України від 08 серпня 2012 року), Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років (наказ МВС від 16 березня 2015 року № 275).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, які сформульовані в дисертації, підтверджений теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням наукових праць, комплексним аналізом законодавства в цій сфері.

Передусім позитивним слід визнати чітке визначення автором об'єкта і предмета дослідження. Правильне розуміння об'єкта та предмета дослідження дозволило дисертанту зробити свою наукову ідею цілісною, обґрунтованою, донести до наукової громадськості власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму та зробити дисертацію вагомим внеском у науку.

Крім того, під час дослідження використано широкий спектр загальнофілософських, загальнонаукових, логічних і спеціально-юридичних методів і прийомів наукового пізнання, застосування яких дозволило всебічно проаналізувати об'єкт дослідження. Усі вони застосовувались у взаємозв'язку та взаємодії, відповідно до поставленої мети й завдань, об'єкта і предмета дослідження.

Обґрунтованість висновків та рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджується наявністю актів впровадження результатів дослідження освітній процес – при підготовці та проведенні лекцій, семінарських і практичних занять з галузевих навчальних дисциплін, а також у процесі проведення різних видів занять з дисциплін «Актуальні питання кримінального процесуального права», «Кримінально-процесуальне доказування», «Криміналістика» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 21.07.2020) та науковій діяльності – під час проведення

загальнотеоретичних і галузевих досліджень (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 24.06.2020).

Питання, які розглядаються в дисертації, розкрито на досить високому методологічному рівні. Зокрема, проаналізовано широкий спектр вітчизняних і зарубіжних науково-теоретичних та монографічних робіт з окресленої проблематики, що свідчить про поглиблений аналіз порушеної в дослідженні проблеми.

З аналізу дисертації видно, що під час проведеного дослідження було використано не лише юридичну літературу, а й цінний емпіричний матеріал, що дозволило дисертанту досягти високого ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Очевидно, що автор, працюючи над написанням дисертації, дотримувався процедури систематизації наукової літератури під час її аналізу.

Дисертант досить вдало визначив мету дисертаційного дослідження, яка полягає у формуванні теоретичної системи знань та розробці науково обґрунтованого комплексу рекомендацій з розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у ПЕК. У процесі дослідження дисертант не абстрагувався в наукову розробку проблеми, а поставив конкретні та чіткі завдання, у зв'язку з чим дисертація отримала цікавий та корисний напрям не лише в науковому руслі, що дозволило одержати практичні результати, сформулювати корисні для практичного застосування висновки.

Аналіз рецензованої дисертації дає змогу стверджувати, що в результаті проведеного дослідження автор досягнув визначеної мети й виконав поставлені завдання. При цьому сформульовані висновки та пропозиції є досить аргументованими й оригінальними, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути застосовані на практиці.

Структура дисертації добре продумана і відповідає тим завданням, які поставив перед собою автор. Дисертант послідовно виклав матеріал, здебільшого правильно співвідносячи загальні та конкретні питання, сформулював необхідні наукові дефініції. Дисертація складається із з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У розділі 1 йдеться про стан теоретичної розробки проблем розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у ПЕК; криміналістичну характеристику предмета, обстановки вчинення заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у ПЕК та особи злочинця; способи заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у ПЕК.

Розділ 2 присвячено дослідженню обставин, що підлягають встановленню на початковому етапі розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у ПЕК; типовим слідчим ситуаціям та версіям на початковому етапі розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у ПЕК.

У Розділі 3 автор веде мову про слідчі (розшукові) дії під час розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у ПЕК.

У висновках за результатами дослідження загалом сформульовано низку положень теоретико-методологічного характеру, а також пропозицій і рекомендацій, що мають вагоме значення для вдосконалення науки кримінального права. У додатках до роботи містяться дані щодо підтвердження практичного значення дослідження.

Таким чином, структурно дослідження побудовано логічно, розділи і підрозділи пов'язані між собою. Обрана структура дисертації дозволила авторові продемонструвати гідний рівень знань з криміналістики, ґрунтовно проаналізувати як положення нормативно-правових актів щодо особливостей та порядку розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у паливно-енергетичному комплексі України, так і погляди науковців з проблематики дослідження. Під час розподілу розділів основного тексту на підрозділи автор дотримався правил пропорційності та взаємовиключення. Дисертант послідовно виклав матеріал, здебільшого правильно співвідносячи загальнотеоретичні та практичні питання, сформулював необхідні наукові висновки та дефініції.

Схвальною слід визнати проведену дисертантом роботу, спрямовану на збір емпіричного матеріалу. Так, емпіричну базу дослідження становлять узагальнені матеріали вивчення 143 кримінальних проваджень про розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у ПЕК; зведені дані анкетування 51 детектива НАБУ, 172 слідчих Національної поліції і 28 працівників прокуратури (Київська, Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Херсонська, Хмельницька, Одеська, Львівська, Івано – Франківська, Луганська області та м. Київ); систематизована статистична звітність про стан злочинності у ПЕК та результати роботи правоохоронних органів за 2016-2020 роки; узагальнені результати вивчення вироків, якими особи засуджувалися за вчинення заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у ПЕК, ухвалені впродовж 2016–2020 роки; аналітичні матеріали та інформаційні довідки МВС, Національної поліції, Генеральної прокуратури, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Державної служби статистики;

бюлетені та огляди слідчої, прокурорської та судової практики, офіційні звіти та довідки, а також інші аналітичні матеріали, зібрані у підрозділах НАБУ, системи МВС, СБУ, Генеральній прокуратурі України, судових органах, Національній комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП); результати особистих спостережень з використанням власного досвіду слідчої роботи дисертанта, який працює детективом Національного антикорупційного бюро України.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукова новизна праці полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній криміналістичній науці комплексних досліджень, у якому на основі теорії криміналістики, узагальнення слідчої і судової практики здійснено розробку криміналістичної характеристики та основних положень розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у ПЕК. Сформульовано й обґрунтовано низку висновків і рекомендацій, спрямованих на подолання проблем, підвищення ефективності діяльності слідчих і детективів у заданому напрямі. У результаті здійсненого дослідження сформульовано низку наукових положень і висновків, запропонованих здобувачем.

У роботі враховано положення як національного, так і міжнародного законодавства, проаналізовано теоретичний та практичний матеріал, що стосується тематики роботи. Це дало змогу виробити новий підхід до дослідження значної кількості проблем, якими означений процес розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у паливно-енергетичному комплексі України.

Переважає більшість положень, винесених автором на захист, і висновків є новими або містять значну частку новизни. Зокрема, дисертантом уперше надано визначення заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем, що вчинюються високопосадовцями у ПЕК - сукупність взаємопов'язаних корупційних кримінальних діянь, об'єктом безпосереднього посягання яких виступають суспільні відносини власності у сфері функціонування ПЕК, що відрізняються комплексним характером, мають корисливу ненасильницьку спрямованість, вчинюються суб'єктами ПЕК, які є вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або керівниками суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків, шляхом зловживання службовим становищем з використанням легальних форм господарської діяльності та посадових повноважень, характеризуються типовими механізмами криміналістично-значимої

поведінки, схожістю типових носіїв та джерел криміналістично-значимої інформації. Виокремлено найбільш значимі елементи криміналістичної характеристики заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у ПЕК: обстановка вчинення; предмет злочинного посягання; особа злочинця; спосіб учинення кримінального правопорушення; типова слідова картина.

Дисертантом також було виокремлено підстави, що обумовлюють висунення слідчих версій: щодо конкретного виду кримінального правопорушення; щодо наявності факту вчинення кримінального правопорушення; щодо способів заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем на підприємствах і в компаніях ПЕК; щодо складу, структури та розподілу ролей злочинної групи; стосовно шляхів реалізації та місць зберігання викраденого майна; щодо супутніх кримінальних правопорушень, які супроводжували підготовку та приховування розкрадання); щодо можливих методів протидії розслідуванню та деталізовано зміст слідової картини заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у ПЕК, охарактеризовано класифікацію таких слідів як документи за видами, виокремлено поняття «електронний документ» та встановлено, що цей злочин залишає матеріальні, ідеальні та віртуальні сліди, які повністю відображають дії службовців-розкрадачів

Тобто роботі притаманна наукова новизна, порушено низку невисвітлених у повній мірі вітчизняною юридичною наукою проблем, розв'язання яких дозволить більш ефективно протидіяти досліджуваному виду протиправної діяльності.

У висновках дисертації визначено особливості розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у ПЕК. Під час дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення мети.

Повнота викладених наукових результатів в опублікованих працях здобувача.

Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 14 наукових публікаціях, серед яких 6 статей – у виданнях, що включені МОН України до переліку фахових видань з юридичних наук, 1 стаття – у міжнародних наукових виданнях, у 6 тезах, що опубліковані у збірниках доповідей науково-практичних конференцій, а також у методичних рекомендаціях.

Перелік наукових праць здобувача й аналіз їхнього змісту засвідчують, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження досить повно викладено у вітчизняних наукових фахових виданнях, пройшли

апробацію на міжнародних науково-практичних конференціях.

Дискусійні положення дисертаційної роботи.

У цілому, позитивно оцінюючи зміст дисертаційного дослідження, слід відзначити наявність у ньому ряду дискусійних питань, нечіткість і недостатню переконливість обґрунтування окремих положень, міркувань та висновків актора, зокрема:

1. У підрозділі 3.3. «Проведення судових експертиз при розслідуванні заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у паливно-енергетичному комплексі» дисертант приділяє занадто багато уваги загальним питанням та проблемам проведення судових експертиз, їх видам тощо. При цьому увага особливості проведення судових експертиз саме під час розслідування вказаної категорії злочинів майже не розглядаються.

На думку офіційного опонента більш доцільним було б акцентувати увагу саме на останньому, оскільки загальна інформація стосовно порядку та підстав проведення судових експертиз не має особливого значення в межах цього дослідження, а лише перевантажує його зміст.

2. У підрозділі 1.2. «Криміналістична характеристика предмета, обстановки вчинення заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у паливно-енергетичному комплексі та особи злочинця» формулюючи поняття криміналістичної характеристики заволодіння майном високопосадовцями шляхом зловживання службовим становищем у ПЕК, дисертант пропонує розуміти його як систему узагальнених слідчою та судовою практикою криміналістично значущих відомостей про елементи, що характеризують предмет злочинного посягання, способи заволодіння майном та грошовими коштами держави і підприємств ПЕК, кримінальні ролі високопосадовців, їх корупційні зв'язки та особистісні якості, специфіку обстановки вчинення кримінального правопорушення, типові сліди злочинної діяльності, що мають значення для виявлення ознак заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у ПЕК та його розслідування.

На думку офіційного опонента більш логічно було б дещо звузити запропоновану дефініцію, об'єднавши зазначені криміналістично значущі відомості в загальні групи, наприклад: «особа злочинця» (кримінальні ролі високопосадовців, їх корупційні зв'язки та особистісні якості), «кримінально-правові ознаки» (способи заволодіння майном та грошовими коштами держави і підприємств ПЕК) тощо.

3. У межах дисертації було б доцільним приділити хоча б незначну увагу кримінально-правовій та кримінологічній характеристиці заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у паливно-енергетичному комплексі. Це дозволило б більш комплексно викласти проблематику

розслідування вказаного кримінального правопорушення.

4. В дисертаційному дослідженні автор викладає теоретичний матеріал із конкретними пропозиціями про необхідність вдосконалення законодавства та зазначає, що це обумовлюється практичною необхідністю. В той же час робота містить лише незначну кількість практичних прикладів, що негативно може позначитись на практичній значимості роботи та обґрунтуванні зроблених в ній висновків.

Зазначені зауваження носять дискусійний характер, відображають власну наукову позицію опонента і можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації. Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку праці здобувача.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти відображені у наукових статтях, підготовлених та опублікованих дисертантом, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Висновки та рекомендації, отримані під час дослідження, мають важливе практичне й теоретичне значення для криміналістичної науки.

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені автором у наукових статтях, підготовлених та опублікованих автором дисертації, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають значення не лише для кримінологічної науки, але й для правозастосовної практики.

Таким чином, дисертація, представлена Ліпіним Юрієм Олександровичем є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення наукового завдання, то має істотне значення для розвитку української криміналістичної науки та правозастосування.

У підсумку слід зазначити, що дисертаційне дослідження на тему «Розслідування заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем у паливно-енергетичному комплексі України» відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження наукових ступенів, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 року, Порядком проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06 березня 2019 року, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим

Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40, а його автор – Ліпін Юрій Олександрович на основі публічного захисту заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право».

Офіційний опонент –

начальник відділу розслідування службових злочинів

управління розслідування корупційних злочинів

Головного слідчого управління

Національної поліції України,

доктор юридичних наук, доцент

Артем ШЕВЧИШЕН